

Gönderim Tarihi: 29.03.2017

Kabul Tarihi:27.04.2017

ZİRAAT MEKTEPLERİ

Agricultural Schools

Makbule SARIKAYA

Dr. Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi

Türkiye Cumhuriyeti Tarih Anabilim Dalı

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitim ve ziraat alanında bazı düzenlemeler yapılmıştır. Sanayi devrimi, sömürgecilik, kapitülasyonlar ve Duyun-u umumiye etkisinde şekillenen tarım politikaları ziraat eğitimine de yansımıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde, zirai alana ilişkin sorunları çözmek ve ihtiyaçları karşılamak için çeşitli ziraat okulları açılmıştır. Bu kapsamda Halkalı Ziraat Mektebi ve çeşitli vilayetlerde açılan ziraat okulları, Kalender Ziraat Yurdu gibi kurumlar sayılabilir. Ancak bu okullar Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak, çeşitli yetersizliklerle hayatları kısa ve zirai eğitime yönelik kapsamlı yaklaşım eksikliklerinden dolayı istenilen başarılar elde edilememiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarına aktarılan bu miras 1923 sonrası birtakım düzenlemeler ve 1930'larda yapılan kapsamlı zirai eğitim çalışmalarıyla başarıya ulaştırılabilmektedir. Bu dönem her düzeyde yeniden teşkilatlandırılan zirai eğitimde Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü en üst akademik yapıyı oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: ziraat, mektep, meslekî eğitim.

Abstract

Some arrangements were made in the fields of education and agriculture during the last period of the Ottoman Empire. The agricultural policies shaped under the influence of industrial revolution, colonial system, capitulations and the Ottoman Public Debt Administration were also reflected in the agricultural education. In the last period of the Ottoman Empire, various agricultural schools were opened to solve problems related to agricultural areas and to meet the needs. However, the fact that these schools far from meeting the needs with a short life due to several inadequacies did not have a comprehensive approach for agricultural education did not bring the desired success. This heritage which was transferred to the first years of the Republic could be made successful by some arrangements after 1923 and comprehensive agricultural education studies performed in the 1930s. Ankara High Agricultural Institute constituted the highest academic structure in agricultural education which was reorganized at all levels in this period. In the study, the transition from Ottoman to Turkey of Republic in terms of Turkish agricultural history will be examined within the context of agricultural schools..

Keywords: agriculture, school, vocational educatio

19. yüzyılda Osmanlı Devleti kapitülasyonlar ve ticaret antlaşmalarıyla Avrupa'daki devletler için açık bir pazar haline gelmiş, Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeniliklere yabancı kalmakla birlikte bu dönemdeki savaşları da kaybettiğinden askeri ve ekonomik çöküş yaşamıştır. Devleti bu yıkımdan kurtarmak için başta askeri alanda olmak üzere birtakım reformlar yapılmıştır. Yapılan reformlar arasında devlet ekonomisinin temelini teşkil eden ve toplam nüfusun % 80'inden fazlasının çalıştığı ziraî alana ilişkin düzenlemeler de yapılmıştır. Osmanlı, 20. yüzyıla tarım sektörünü geliştirmek amacıyla bir reform programı uygulayarak girmiş ancak kapsamlı, denetimli ve sürekli olmayan geçici uygulamalar, ilkel araç ve yöntemlerle tarımsal üretimin sürdürülmesi, savaşların insan ve hayvan gücünü azaltması ve savaş kayıplarıyla devletin toprağının küçülmesi tarımsal üretimi daha da düşürmüştür. (Öztürk - Yıldırım, 2009, s. 147)

Bunların yanında tarımsal üretim ülkenin ekonomik kalkınmasından ziyade kapitülasyon sahibi yabancı ülkelerin isteklerine göre ve bütüncül yaklaşımdan uzak şekillenmiş, hatta bu yıllarda Osmanlı kendi topraklarında yetişebilecek birçok tarım ürününü ithal etmeye başlamıştır. (Yavuz, 2005, s.7)

Osmanlı'nın siyasi ve askeri yapısında etkili olduğu kadar ekonomisinin de temelini oluşturan toprağın, modern usullerde işlenmesi ve tarımsal yapının yeniden şekillendirilmesi ihtiyacı 1843'de Maliye Nezareti'ne bağlı Ziraat Meclisi'nin kurulması ile gündeme gelmiştir. (Yıldırım, 2008, s. 224-225) Ancak milli ihtiyaçlardan ziyade kapitülasyon hakları genişleyen devletlerin kendi sanayilerinin hammaddeleri için ve sonrasında Duyun-u Umumiye'nin yönlendirmesi doğrultusunda tarımsal üretim başta pamuk olmak üzere bazı ziraî ürünlere yönelmiştir. Tarımda eğitilmiş işgücü ve yeni metotların kullanılmasını bu yönde şekillendiren gelişmeler aynı zamanda Osmanlı devletinin tarımsal ihtiyaçlarını karşılayacak uygulamalı eğitim veren kurumlara yönelik çalışmalar 1800'lerin ortasında gündeme gelmiştir.

1847'de açılan ve kısa zamanda kapanan ilk ziraat mektebini, 40 yıl sonra 1891'de açılan Halkalı Ziraat Mektebi takip etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Osmanlı'nın yıkılma sürecindeki gelişmelerin de etkisiyle istikrarlı çalışmalar yapamayan ziraat mekteplerinin sayısı özellikle II. Abdülhamit döneminde arttırılmıştır. (Yılmaz, 2007, s. XXI)

İlk Ziraat Mektepleri: Osmanlı'daki ilk ziraat mektebi 1847'de

açılmış, teorik ve pratik derslere yer veren bir programla 1848'de eğitime başlamıştır. İyi cins pamuk üretmek için tesis edilen okulun ders programında; hesap, coğrafya, geometri, felsefe, yol ve köprücülük, biyoloji, hayvanat, ziraat, bahçivanlık, baytarlık, şeker üretimi, ipek böcekçiliği, yün hayvanı üretimi alanına yönelik dersler bulunmaktaydı. Ayamama'da bir çiftliğe ve yatılı bölüme sahip olan okulun Osmanlı azınlıklarından ve Amerikalı bir uzmandan oluşan eğitim kadrosu vardı. Okulda Amerikalı Dr. Davis, Agaton Efendi, Kifork Efendi, Mösyö Kranz ve Said Ağa bulunmaktaydı. Modern tarımsal metotları taşrada yaymaları için ziraat mektebinde eğitilen müslim ve gayrimüslim 50 kadar çocuğun bulunduğu okul, açılışından iki yıl sonra yer sorunu yaşadığından geçici olarak Mekteb-i Tıbbiye'ye nakledilmiştir. Uzun süre ayrı bir çiftlikte bir Ziraat Mektebi kurulması planlanmış ise de bu iş başarılamayınca ve öğrencilerden yeterli fayda sağlanamayınca okul, Eylül 1851'de kapatılmıştı. (Yıldırım, 2008, s. 226). Böylece Osmanlı'nın ilk çağdaş zirai eğitim kurumu olan ziraat okulu 4 yıl faaliyet gösterebilmiştir (Polat, 2013, s.230-233). Ziraat Mektebi'nin yeniden açılması için 1871'de tekrar başlatılan girişimler, ekonomik sıkıntılar dolayısıyla yine ertelenmiştir (Kadıoğlu, 2004, s.241-243).

Ziraat Mektebi açma girişimleri sürerken Fransa'ya zirai eğitim için öğrenci gönderilmiş ve 1890'lardan itibaren yabancı uzmanlar getirilmiş ancak tarım eğitiminde kurumsallaşma başarılı sonuçlar verecek niteliğe ulaşamamıştır (Şişman, 2008, s.31). Yine de Osmanlı'da Ziraat Bankası aracılığı ile zirai alanda bazı destek programları uygulanmış, (Quataert, 2011, s. 475) Temmuz 1881'de Ziraat Gazetesi yayımlanmış, ziraatla ilgili dergiler ve kitaplar basılmıştır (Kadıoğlu, 2004, s.39). Ziraat eğitiminin gerekliliği sürekli gündemde olmakla birlikte ekonomik problemler başta olmak üzere birçok sorun, yeni bir ziraat mektebinin 1891'de Halkalı Ziraat Mektebi'nin açılmasına kadar sürmüştür (Yıldırım, 2008, s. 234-235).

Halkalı Ziraat Mektebi: Yeni bir ziraat okulu açma girişimi 1878-1879 yıllarında Ticaret ve Ziraat Nazırı Ahmed Cevdet Paşa'nın girişimiyle gündeme gelmiş ve okul 1891'de açılmıştır. Okulun ilk öğrencileri Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye içinde açılmış olan Mülkiye Baytar sınıfı öğrencilerinden oluşturulmuş, ziraat öğrencilerinin kabulüne bir yıl sonra başlanmıştır (Polat, 2013, s.11-12). Halkalı Ziraat Mektebi ilk mezunlarını 1896'da vermiştir. Dört yıllık yüksek ziraat eğitim veren Halkalı Ziraat Mektebi, 1893'den itibaren ormancılık eğitimi verilen bölümüyle 1903'de Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mekteb-i Alisi adını almıştır (Özdönmez, 2011). 1910'da Orman Mekteb-i Alisi kurulunca ormancılık eğitimi bu okuldan ayrılmıştır. 1910-1928 arasında ziraat eğitimi veren okulun mezunları çiftçi olmanın yanında

çeşitli kurumlarda memur ve öğretmen olarak görev almışlardı. Zaman içinde yeni bölümlerle genişlemesini sürdüren Halkalı Ziraat Mektebi, 1911’de Ziraat Öğretimi Yönetmeliğindeki tarım eğitimindeki yeni düzenlemeden (Başgöz, 1999,s.202) ve I. Dünya savaşından etkilenmiştir.

Dünya Savaşında ve mütareke yıllarında kapanmak zorunda kalan Halkalı Ziraat Mektebi Alisi, Cumhuriyet döneminde yeniden açılmıştır. Halkın çiftçilik konusundaki bilgilerini arttırmak, modern araştırma yöntemlerini öğrenmek üzere Almanya’ya öğrenci gönderilmiştir (Kadioğlu, 2005,s.249). Numune Çiftliği kurma girişimlerine katkı sağlayan Ziraat mekteplerinden biri olan okul,(Aysal, 2007, s.360) yeni yapılanma dahilinde 1928’de kapatılmıştır (Sönmez-Taşkın, 2000, s.5). Okuldaki öğretmenler Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünde görev almışlardı(Çeşme, 2011, s.1).

Osmanlı Vilayetlerinde Açılan Ziraat Okulları: İstanbul’un dışında Edirne, Selanik, Ankara ve Bursa’da Ziraat Mektepleri açılmıştır (Yıldırım, 2008, s.130). Özellikle pamuk ziraatını yaygınlaştırmak ve ziraat alanında eğitim vermek amacıyla açılan okullar II Abdülhamit döneminde İstanbul’un dışındaki vilayetlerde uygulamalı ziraat okulları olarak kurulmuştur. 93 harbinin etkisi projelerin uygulanmasına imkan vermemiş olmasına rağmen 1881’de **Edirne Hamidiye Ziraat Mektebi** ve numune çiftliği kurulmuştur. Ancak okul parasızlık ve hoca yetersizliği sebebiyle üç yıl içinde kapanmıştır. Başka bir okul ise Selanik’te Sedes çiftliği civarında 1887-1888 yıllarında kurulan **Selanik Ziraat Mektebidir**. Okul binası, ahır ve ambarları bulunan kurum, ilk müdürü V italis efendi ile planlanan üç yıllık eğitimine başlamıştır. Halkalı Ziraat Mektebi düzeyinde yapılandırılan okul, Balkan Savaşının çıkması ve Selanik’in düşman eline geçmesiyle kapanmıştır (Kadioğlu, 2005, s. 253-254).

İstanbul’un dışındaki ziraat okullarından biri de Mart 1891’de Bursa’da açılan ve eğitim süresi üç yıl olan **Bursa Ziraat Ameliyat Mektebidir**. **Hüdavendiğar Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi** adıyla kurulan okul, devletin damızlık hayvan ve malzeme katkısıyla hemen eğitime başlamıştır. İlk mezunlarını 1894’de veren Bursa Ziraat Mektebi, Dünya savaşı sonrasında işgaller yüzünden kapatılmıştır. Bursa’nın düşman işgalinden kurtarılmasıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında tekrar faaliyetine başlayan okul, bu gün Bursa Ziraat Meslek Lisesi adıyla faaliyetlerini sürdürmektedir (Kadioğlu, 2005, s.255).

Ankara Ziraat Mektebi 1895-1897 yılları arasında Osmanlı’nın tarımı ülke çapında geliştirmek için numune çiftliği kurma çalışmalarının bir sonucu olarak kurulmuştur. 1908’de Ankara Valisi Ali Münif Bey tarafından

açılan ziraat mektebi uzun yıllar ülkede ziraatın gelişmesine öncülük etmiş ve uzman eleman yetiştirmiştir. Ankara Çayı yakınlarındaki iki katlı taş bir bina olan okulun, numune çiftliğinde harası, asma bağları ve sebze yetiştirme sahası bulunmaktaydı. Eğitime I. Dünya savaşında ara veren Ankara Ziraat Mektebi'nde çoban mektebi de yer almaktaydı (Keskin, 2010,s. 87).

Ziraat mektebi binası yakın tarihimiz açısından önemli gelişmelere ev sahipliği etmiş tarihi bir mekandır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankara'ya gelerek Türk Kurtuluş savaşının ilk yıllarında kullandığı karargah binası bu Ziraat mektebidir. Tarihi değeri büyük olan bina, Heyet-i Temsiliye ve milletvekillerinin çalışma merkezi olarak Türkiye'nin ulusal politikaların belirlendiği bir yer olmasının yanında Misak-ı Millinin kaleme alındığı, Hakimiyet-i Milliye gazetesinin isminin konulduğu ve yayımlandığı bu bina, Anadolu ajansının kuruluş ve çalışmalarına da ev sahipliği yapmıştır. Büyük Millet Meclisi açılana kadar milli iradenin yönetim merkezi olan bina 1937'de yapılan tadilat ile meteoroloji kuzey istasyon binası, 1952'den itibaren meteoroloji genel müdürlük binası olarak kullanılmıştır (Aysal, 2007,s. 367-370,386).

Ziraat eğitimi veren bu okulların yanında Osmanlı son döneminde Adana, Hama, Sivas, Diyarbakır ve Kastamonu'da da ziraat okulları açıldığı ve orta seviyeli ziraat eğitimi verilmesi gibi girişimlerin olduğu anlaşılmaktadır (Meclis-i Mebusan, 1327/1911, s.117).

Osmanlı Devleti Döneminde Açılan Özel Amaçlı Ziraat Okulları:

Osmanlı yönetimince açılan resmi ziraat okullarının dışında, ülkedeki yabancılarca açılan ziraat okulları ve Osmanlı tebaasının oluşturulan sosyal hizmet cemiyetlerince kurulan okullar da zirai eğitim veren diğer kurumlar arasında sayılabilir.

Osmanlı idaresinin açtığı ziraat okullarının ve genel ziraat bilgi ve eğitiminin dışında ipekçilik, arıcılık, bağcılık gibi özel amaçlı eğitim veren ziraat okulları 1880'li yıllarda bazı kurumlar ve yabancılarca kurulmuştur. Bunlardan en önemlisi ipekçilik okuludur. Osmanlı genel borçlarını idare eden Duyun-u umumiyenin yetkisinde olan ipek ve koza vergisindeki geliri arttırmak için ipekçilik okulları kurulmuştur (Akdağ, 2008, s.53). İlki 1888'de Bursa'da kurulan Harir Darüttalimi olan ipekçilik okulunu, Antakya, Amasya, Beyrut ve Elazığ ipekçilik okulları takip etmiştir. Duyun-u umumiyenin istek ve desteğiyle açılan okulların dışında yabancıların ihtiyaçlarına göre oluşturulan okul ve eğitim alanları da vardı. Bunlardan biri

İstanbul Göztepe’de “Amerikan Asma Fidanlığı, Numune Bağı ve Aşı Ameliyat Mektebi” adıyla kurulan yabancı uzmanların idaresindeki okuldur. Bağcılık eğitimi veren kurum uzun yıllar faaliyetini sürdürmüştür (Akdağ, 2008, s.53). Ayrıca eğitilmiş işgücü yetiştirmek üzere, 1900’de İzmir’de Seydiköy’de kurulan Bağcılık Aşı Ameliyat Mektebinde bağcılık eğitimi verilmiştir. Ayrıca Halep’te açılan çiftlik mektebi ve sütçülük mektepleri, Kızıltoprak’ta açılan bağcılık mektebi özel amaçlı ziraat okullarındandır (Kadioğlu, 2005, s.256).

Osmanlı son döneminde ziraat eğitimi veren tüm kurumları bir çatı altında toplamak için hazırlanan 10 Şubat 1912 tarihli “Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi” ile ziraat okulları dört kademeli bir eğitim sistemi şeklinde tasarlanmıştır. Buna göre amele mektepleri, çiftlik mektepleri, ziraat ameliyat mektepleri ve en üst kademedede ise ziraat mıntika mektepleri olacaktır. Yatılı bölümü, çiftlikleri, pratik ve teorik dersleri ile kapsamlı bir zirai eğitim planlayan nizamname I. Dünya savaşıyla uygulamaya konulamamıştır (Kadioğlu, 2005, s. 257).

Kalender Ziraat Yurdu: Osmanlı tebaası olan kişilerce kurulan ve kamu yararına hizmet veren cemiyetlerce açılan zirai eğitim kurumlarından biri Kalender Ziraat Yurdu’dur. Osmanlı’nın son döneminde hayata geçirilen ve Cumhuriyet’in miras aldığı kurumlardan biri olan Kalender Ziraat Yurdu, 6 Mart 1917’de İstanbul’da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından açılmıştır. Yurt, Cemiyetin Beyoğlu’ndaki Firuzağa’da bulunan misafirhanesinden niteliklerine göre seçilenler kimsesiz ve yetim çocuklardan oluşturulmuştur. Uzun süreli savaşların zor koşullarında sayıları sürekli artan çocukları kurtarmaya çalışan Cemiyet, 1917’den beri Kalender Ziraat Yurdu’nda zirai eğitime de yer vermiştir. Bu bağlamda 1917-1927 arasında Firuzağa’daki misafirhaneden Kalender Ziraat Yurdu’na kaydedilen çocuk sayısı iki bini aşmıştır (Sarıkaya, 2012,s. 90). I. Dünya Savaşı’ndan sonra İstanbul’un yaklaşık 5 yıllık işgali süresince faaliyetlerini sürdürmeye çalışan Kalender Ziraat Yurdu, dönemin zirai ihtiyaçlarına uygun teorik ve pratik derslerden oluşan eğitim programını 7 Eylül 1922’de belirleyebilmiştir. Böylece Kalender Ziraat Yurdu’nda sebzeçilik, bahçivanlık, çiçekçilik alanında eğitim verilmiş, 1924’de arıcılık ve tavukçuluk mektepleriyle genişletilmiştir (Annelere ve Çocuklara Salname, 1927, s.116). Zamanla diğer cemiyet ve kurumlardan aldığı yardımlarla çalışmalarını genişleten Kalender Ziraat Yurdu, Türk Kurtuluş Savaşı’nın başarıya ulaşmasıyla daha etkin bir çalışma alanı bularak amacı olan “...şühedaya ziraat ameliyat mektebi ittihaz olunmak için (B.O.A, DH/İ-UM, 1337, s.519)” gerçekleştirmeye devam etmiştir.

1924’de Kalender Ziraat Yurdu’nda uygulanacak 4 maddelik genel çalışma programına göre Kalender Ziraat Yurdu’nun mesai programı:

- 1- *Hizmet-i umumiye: yatak yapmak, çamaşır yıkamak, yemek pişirmek, dikiş dikmek gibi*
- 2- *İdare-i hayvanat: yemlemek, tımar etmek, gübreleme, sulama, saman çekme gibi*
- 3- *Hizmet-i hariciye: bel, çapa, çift sürme, tırpan ve orak biçme, harman dökmek gibi*
- 4- *Hizmet-i muhtelif: yurt ve uygulama alanıyla ilgili bakım, tamirat işleri ve bazı detay iş bilgileri (örneğin ağaç budama, çiçek fidesi yetiştirme, yoğurt mayalama, yayıkta yağ yapma, piliç yetiştirme, sebze tohumu ekme ve mevsimsel özelliklerini takip etme gibi) öğrenmek idi (Annelere ve Çocuklara Salname,1927,s.116).*

Cumhuriyet’in ilk yıllarında, tarıma dayalı ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu genç ziraatçıları yetiştirmeye devam eden Kalender Yurdu’nda tarım ve hayvancılık konusunda eğitim veren sebze bahçivani, çiçek bahçivani, meyve ve yabancı fidanlar bahçivani, çiftçi başı, sütçü, inekçi, tavukçu ve bağcı görevlendirilmiş ve gruplara ayrılan çocuklara bir ay mevsimlik aralıklarla eğitim verilmiştir (Sarıkaya, 2012,s.95-96). Her yıl artan sayıda çocuğa hizmet vermeye çalışan Kalender Ziraat Yurdu, Cumhuriyet Hükümeti’nin tarımsal gelişmeyi sağlamak için hukuki, mali ve eğitsel düzenlemeleri yaparak tarım politikalarını şekillendiği 1930’lu yıllara kadar çalışmalarını sürdürmüştür. 1930’lardan itibaren zirai eğitim alanındaki düzenlemeler ile ülkedeki tüm orta dereceli tarım okulları yeniden düzenlenirken mali sıkıntılar yaşayan Kalender Ziraat Yurdu da 1931’de kapanmıştır. Buradaki çocuklar ise yatılı okullara, Yalova Gazi Çiftliği süthanesine ve Darülaceze’ye yerleştirilmiştir(Unat, 1964,s.77-80).

Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Zirai Eğitim

Cumhuriyet’in ilk yıllarında yani Atatürk döneminde Türk tarım politikası kurucu, uygulayıcı ve çağdaş bir tarım kültürü yaratmaya yöneliktir. Sistem, özel teşebbüsün bilgi ve sermaye birikimi olmadığı için devlet önderliğinde aynı zamanda özel teşebbüsün de gelişmesini öngören temeller üzerine oturtulmuştur (<http://ziraat.akdeniz.edu.tr/ataturk-ve-tarim>, erişim tarihi: 23.06.2014). Türk tarımı açısından Cumhuriyet’in ilk on yılı, yapılan eğitim, sağlık, sanayileşme ve toprak reformları, ziraat bankasının ve kredi olanaklarının yapılandırılması, halkçılık ve devletçilik politikasının hayata geçirilmesi bakımından önemli çalışmaların yapıldığı bir dönemdir. Aynı zamanda kapsamlı bir köycülük hareketinin başlatılmasıyla tarım

sektörünün sorunlarının topyekun ele alındığı bu dönemde ziraat eğitimi veren okulların yanında, örnek tarımsal kurumların kurulması, (Öztoprak, 2006, s.29) yurt dışından tarım uzmanları getirilmesi ve yurt dışına öğrenci gönderilmesi, 1932 Ziraat Kongresi'nin toplanması, (Başgöz, 1999,s.203-206) 1930'da Yüksek Ziraat okulu açılması ve 1933'de bir Enstitüye dönüştürülerek fakülte düzeyinde öğretime başlaması ve yetişen öğrencilerin tarımsal gelişmenin teknik mimarları olmasıyla zirai eğitimindeki bilimsel sorunlar çözülmeye başlamıştır (Sönmez-Öztaş, 2000, s.5).

Cumhuriyet döneminde yapılan tarım reformlarında önemli hedeflerden biri, tarımla uğraşan büyük kesimin yani köylünün şartlarının iyileştirilmesiydi. Bu bağlamda, köylünün durumunu parasal yönden iyileştirmek için Aşar Vergisi 1925'de kaldırılmıştı. Köylüye makine, tohum ve kredi verilmesi için Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri kurulmuş ve köylünün şartlarına göre maddi destek ve ödeme kolaylıkları sağlanarak köylü, tarımsal ürünleri aracısız ve tefeciden uzak bir şekilde pazara ulaştırabilmiştir (İnan, 1989,s. 21-31). Köylüye ucuz tohum, depolama, tarımsal hastalıklarla mücadele imkanları ve tüm tarımsal üretim için bilimsel destek sağlayacak Dalaman çiftliği, Gazi çiftliği, Yüksek Ziraat Enstitüsü gibi kurumlar başarılı örnek çalışmalar başlatmışlardır. Çiftçinin topraklandırılması, Toprak Mahsulleri Ofisinin kurulması, köylünün pulluk, traktör, gübre ihtiyacının karşılanması ve 1925'den itibaren açılan numune çiftlikleriyle modern tarımın öğretilmesiyle yüzyıllarca süren geleneksel tarım yerini fenni tarıma bırakmaya başlamıştır.

Köylünün örnek aldığı ve bizzat Atatürk tarafından 1925'den itibaren tarıma elverişsiz alanlarda kurulmaya başlayan Ankara'da Gazi Orman, Silifke'de Tekir, Yalova'da Baltacı, Tarsus'ta Piloğlu, Dörtöyl'da Karabasamak çiftlikleri başarılı uygulama örnekleri olarak tarihe geçmiştir (Atatürk Çiftlikleri, 1939,s.7). Bu çiftliklerin tamamı Atatürk tarafından 1937'de devlete bağışlanmıştır (Semiz, 2014,s.155-192). Ayrıca Ankara, Eskişehir, Erzurum, İstanbul, Adana, Nazilli, Adapazarı, Bursa, Antalya, Diyarbakır, Edirne, Kayseri ve Denizli'de ipek böcekçiliği, patates, mısır ve pamuk gibi ürünler için ıslah istasyonları kurulmuş, 1937'de Zirai Kombinalar İdaresi hayata geçirilmiştir (<http://ziraat.akdeniz.edu.tr/ataturk-ve-tarim>, erişim tarihi: 23.06.2014).

Yapılan tüm reformların hukuki ve idari düzenlemelerle desteklendiği 1930'larda tarımsal alanda sorunlar güçlü örgütlenmeyle çözülmeye, milli ürünler standartlaştırılmaya çalışılırken (Öztürk-Yıldırım, 2009,s.160) tarım eğitiminin de içinde olduğu mesleki eğitim yeniden şekillendirilmiştir (Nogay, 200,s.17).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, daha önce denenilen ama yaklaşık 80 yılda tam başarıya ulaşamayan zirai eğitimin sorunlarını kapsamlı ve bilimsel açıdan çözmek aynı zamanda Türk tarımına ve çiftçisine hizmet edecek ziraat mühendisleri yetiştirmek ve araştırma yapmak amacıyla çareler aranmıştır (Çetiner, 2011,s.54). Bu bağlamda 1927 yılında ülkenin ziraatını inceleyip rapor hazırlayan Oldenburg heyetinin tespitleri, ayrıca ülkedeki zirai eğitimin bir çatı altında toplanması ihtiyacı ile yasal düzenlemeler yapılmıştır (Akdağ, 200,s.60). Böylece 5 Temmuz 1927 tarih ve 1109 sayılı "Ziraat ve Baytar Enstitüleri ile Ali Mekteplerin Tesisine ve Ziraat Tedrisatının Islahına Ait Kanun" ile mevcut okullar ıslah ve birleşme programıyla yeniden şekillendirilmiştir (Kadioğlu, 2005,s.250). 1929'da yabancı ülkelere eğitim amacıyla gönderilecek öğrenciler hakkında kanun ile ziraat eğitimi için yurt dışına öğrenci gönderilmiştir (Çiftçi, 2009,s.13). Kapatılan uygulama okulları 1930'da İstanbul, Bursa, İzmir ve Adana'da birer orta ziraat okulu şeklinde açılmış (<http://ziraat.akdeniz.edu.tr/ataturk-ve-tarim>, erişim tarihi: 23.06.2014) ve Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuştur. Ayrıca İktisat Vekaletine bağlı yürütülen Tarım bakanlığı 29 Aralık 1931'de ayrı bir bakanlık olarak Ziraat Vekaleti adıyla yeniden teşkilatlandırılmıştır (Çiftçi, 2009, s.27).

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü

Ankara'da 1930 yılında kurulan Yüksek Ziraat Okulu, Haziran 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsüne dönüştürülmüştür. Enstitüde ziraat, veteriner hekimlik ve ormancılık alanında mesleki eğitim verilmiştir. Bilimsel bir araştırma merkezi olarak düşünülen Enstitü, zirai alanda ülkenin ihtiyaç duyduğu uzman elemanı yetiştirmek, bilimsel araştırmalar ve fenni uygulamalarla elde edilen sonuçları yayımlamak ve uygulamak, Türk köylüsüne yeni ve verimli usullerle çalışmayı öğretmek ve dünyadaki zirai gelişmeleri takip etmek amacıyla çalışmıştır.

Yüksek Ziraat Enstitüsü birçok teknik meslek sahasına ait teşkilatını üniversite düzeyinde 1933'de tabiat fakültesi, ziraat fakültesi, ziraat sanatları fakültesi ve baytar fakültesi olarak dört bölüme ulaştırmıştır. 1934'de orman fakültesi, enstitü bünyesine alınarak fakülte sayısı 5 olmuştur (Çiftçi, 2009, s.5). Öğrenim süresi 4 yıl olan fakültelerde, teorik ve uygulamalı dersler verilmekte olup, stajlar Atatürk Orman Çiftliğinde yapılmaktaydı.¹ 1946 yılında 4936 sayılı üniversiteler kanunu ile Yüksek Ziraat Enstitüsü'ndeki

¹ Yüksek ziraat mektebi talebesinin çiftliklerde staj yapmaları hakkında kanun Haziran 1930'da çıkarılmıştır. (Çiftçi, s. 18).

fakülteler Ankara ve İstanbul üniversitelerine bağlandı ve 1948 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi adını aldı (Sönmez-Öztaş, 2000,s.5). Böylece 15 yıllık Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü ortadan kalktı (Akdağ, 2008,s.70-77).

Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, Türk tarımında araştırma deneyimini, köylüyü karasabandan kurtarma çalışmalarında etkin olmuş, ancak 1950'lere gelindiğinde köy enstitülerinin kapatılması, toprak reformunun hala hayata geçirilmemesiyle kırsal kesimdeki modernleşme sağlanamamıştır (Çetiner, 2011,s.54). Devam eden süreçte köyden kente göçün hızla artması, zamanla dışa bağımlı hale gelen tarım politikalarının IMF direktifleri ve AB süreci ile çıkmaza girmesi Türkiye'nin tarımsal problemlerini arttırmıştır (Yavuz, 2005,s.II-VIII). 2013 verilerine göre, Türkiye'de eğitim veren 23 ziraat fakültesi ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı enstitü, istasyon ve müdürlükler olmasına rağmen artan tarımsal sorunlar acil ve köklü çözümler beklemektedir. Son dönemlerde yapılan bazı çalışmalar olsa da hali hazırda ezberci ve uygulamadan uzak eğitim sistemi de bu çıkmazı mesleki teknik okullar düzeyinde tarım eğitimi sorunları olarak varlığını sürdürmektedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin miras aldığı ziraat eğitimi sömürgecilik, kapitülasyonlar ve Duyun-u umumiye etkisinde şekillenen tarım politikalarının yansıdığı niteliklerdeydi. Bu yönüyle yeni Türkiye, Osmanlı Devleti'nin son döneminde, zirai alana ilişkin sorunları çözmek ve ihtiyaçları karşılamak için çeşitli ziraat okulları açtı ve devraldığı okulları yeniden düzenledi. 1930'larda yapılan kapsamlı zirai eğitim çalışmalarıyla her düzeyde yeniden teşkilatlandırılan zirai eğitimde Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü en üst akademik yapıyı olarak tasarlandı.

KAYNAKLAR

- Afetinan, A. (1989). *İzmir İktisat Kongresi*, Ankara.
- Akdağ, Ö. (2008). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitim Alanında Yabancı Uzman İstihdamı (1923-1940), *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, I-1, 45-77.
- Annelere ve Çocuklara Salname*, (1927). Himaye-i Etfal Cemiyeti yayınları, İstanbul.
- Atatürk Çiğlikleri*, (1939). Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatı, Ankara
- Aysal, N. (2007). "Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da İlk Günleri Ziraat Mektebi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 39, s. 359-396

- B.O.A, DH/İ-UM, Dosya: 11-4, Vesika: 6-69; Dosya:718, Vesika:1-10
 B.O.A, DH/İ-UM, Dosya:718, Vesika :2 Belge No: 519 (tarih: 1337)
- Başgöz, İ. (1999). *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Ankara
- Çeşme, V. (2011). Halkalı Ziraat Mektebi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çetiner, S. (2011) "Bizde Ziraat Eğitimi", *Tarlasera*, 52-54
- Çiftçi, C.Y. (2009). Kuruluşunun 75. Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933-1948), Ankara.
<http://ziraat.akdeniz.edu.tr/ataturk-ve-tarim>, erişim tarihi: 23.06.2014)
http://www.veterinary.ankara.edu.tr/?mdl=haber&haber_id=670 (erişim tarihi: 30.03.2016).
- Kadioğlu, S. (2005). "Osmanlı Döneminde Türkiyede Ziraat Okulları Üzerine Notlar Ve Tedrisat-ı Ziraie Nizamnamesi", *Kutadgubiliğ VIII*, İstanbul, s.239-257
- Kadioğlu, S. (2004). "Ziraat Ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları Mecmuası Üzerine Bir İnceleme", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, V/2 s. 39-61.
- Keskin, Ö. (2010). "Osmanlı İmparatorluğunda Modern Ziraat Eğitiminin Yaygınlaşması: Ankara Numune Tarlası Ve Çoban Mektebi", *OTAM*, 28-güz, s.87-106
- Nogay, S. (2007). *Türkiye'de Meslek Eğitim Sorunu Ve Çözüm Önerisi*, Ankara
- Özdönmez, M. - Abdi E. (2011). "Türkiye'de Ormancılık Yüksek Öğretiminin Başlangıcından Bu Yana Mezunlara Verilen Unvanlar Ve Diplomalar" <http://www.orman.istanbul.edu.tr/journal/index.php/> (erişim tarihi: 5 Eylül 2011), s. 46-47.
- Öztoprak, İ. (2006). *Atatürk Orman Çiftliğinin Tarihi*, Ankara
- Öztürk, S.- Fatih Y. (2009). "Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Çöküşü Ve Atatürk Dönemi İktisat Politikaları", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, s.145-165
- Polat, H. (2013). *Mülkiye Baytar Mektebi (1894-1922)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Quataert, D. (2011). "Gelişim Açmazı: 1888-1908 Osmanlı Türkiye'sinde Ziraat Bankası ve Ziraat Reformu", (Çev. Salih Kış), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 29, s.475.
- Sarıkaya, M. (2012). "Türkiye'de Zirai Eğitime Bir Örnek: Kalender Ziraat Yurdu", *Acta Turcica*, IV/1, s.87-101.
- Semiz, Y. (2014). Atatürk Çiftlikleri ve Bunların Hazineye Devri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.155-192.
- Sönmez, K. - Taşkın Ö. (2000). "Türkiye'de Tarımsal Öğretim Ve Sorunları" *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fak. Dergisi*, Özel Sayı/ 5-8. s.4-8.
- Sultan İkinci Abdulhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri, (2007). (Ed.) Ömer Faruk Yılmaz, İstanbul

- Şişman, A. (2008). “Osmanlı Devleti’nde Batılı Anlamda Mesleki Ve Teknik Eğitimin Doğuşu”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, s.31.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye’de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ankara
- Yavuz, F. (2005) *Türkiye’de Tarım, Tarım Köy İşleri Bakanlığı*, Ankara
- Yıldırım, M. A. (2008). “Osmanlı’da İlk Çağdaş Zırai Eğitim Kurumu: Ziraat Mektebi (1847-1851)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 24, s.224-225.

EKLER

Fotoğraf 1. Halkalı Ziraat ve Veteriner Mektebi (Yılmaz, 2007:75)

Fotoğraf 2. Halkalı Ziraat Mektebinde uygulamalı ziraat dersi (Yılmaz, 2007:76)

BİRİNCİ TEŞRİN
SALI
1933

Hakimiyeti Milliye

No. 4413 14 ÜNCÜ SENE. Her yerde (5) kuruş

Yüksek Ziraat Enstitüsü Dün Açıldı.

“Bütün Ümit; Bu Enstitüde Çalışacak ve Yetişecek Adamların, Eyi Öğrenmek ve Memlekete Hizmet Etmek İçin Sarsılmaz Bir Aşkla Mücehhez Olmalarındadır. - İSMET PAŞA.,

Dün açılan Yüksek Ziraat Enstitüsünün büyük dairesi.

Yüksek Ziraat enstitüsünü dün Ba- getirmek için senelerdenberi emek bulunmasından dolayı teşekkür e-
vekil İsmet Paşa Hazretleri yüksek ve sarfetti. Bu enstitüyü; fakültele- deriz. Bilhassa dost ve çok yüksek
samimi tezahürat arasında açtı. Açılma- riyle birlikte, memlekete ziraatte Sema

Ek 1. Ankara'daki Yüksek Ziraat Enstitüsü açılış haberi
(http://www.veterinary.ankara.edu.tr/?mdl=haber&haber_id=670 (erişim tarihi:
30.03.2016)